

چکیده مقاله‌های همایش
آغاز هزاره دوم شاهنامه

قطب علمی فردوسی‌شناسی و ادبیات خراسان
انجمن آثار و مفاخر استان خراسان رضوی
فرهنگسرای فردوسی

تالار کانونهای فرهنگی دانشگاه فردوسی مشهد
۲۶ و ۲۷ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۰

به کوشش: دکتر فرزاد قائمی

معاونت فرهنگی و هنری

آزمایشگاه تخصصی زبان فارسی

گروه تخصصی زبان فارسی، سبک‌های نوین، سبک‌های نوین

چکیده مقاله‌های همایش آغاز هزاره دوم شاهنامه
قطب علمی فردوسی‌شناسی و ادبیات خراسان
دکتر محمدجعفر یاحقی
دکتر فرزاد قائمی
فرید یاحقی
اعظم جنتی فر
۵۰۰ نسخه
اردیبهشت ماه ۱۳۹۰
مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد

تهیه و تنظیم:
با نظارت:
به کوشش:
طرح جلد:
صفحه آرا:
شمارگان:
تاریخ انتشار:
چاپ:

نقش شاهنامه فردوسی در حفظ و بازسازی فرهنگی و هویتی ایران پس از حمله مغول

دکتر جواد عباسی

عضو هیات علمی گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد

به اذعان همه مورخان عصر مغول و دوران پس از آن و پژوهشگرانی که به بررسی پیرامون اوضاع ایران در این دوران پرداخته‌اند، حملات مغولان به ایران آثار زیانباری برای جامعه ایرانی در پی داشت. صدها هزار نفر از مردم اعم از توده‌ها و نجبگان کشته، آواره یا اسیر شدند؛ بسیاری از شهرهای آباد و پررونق که در حکم نگین‌های فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی بودند، همچون سمرقند، بخارا، مرو، نیشابور، توس و ری تا آستانه ویرانی کامل پیش رفتند. بازماندگان این وضع نیز دچار ناامیدی، پریشانی و سرخوردگی شدیدی شدند. با این حال آن‌طور که از اوضاع جامعه ایرانی در دهه‌ها و قرون بعدی درمی‌یابیم، ایران و ایرانی توانستند از زیر خاکستر این ویرانی‌ها، کشتارها و آوارگی‌ها سر برآورند و همچنان به عنوان یک واقعیت مشهود در صحنه تاریخ جهان باقی بمانند. پژوهشگران در تحلیل این پایداری فرهنگی و هویتی به عوامل گوناگونی اشاره کرده‌اند که اهم آنها برتری تمدنی - فرهنگی ایرانیان بر مغولان فاتح، نیاز فاتحان به میراث این فرهنگ و تمدن و نقش مؤثر نجبگان علمی و دیوانی ایرانی (همچون خاندان خواجه نصیرالدین طوسی، خاندان جوینی و خاندان رشیدی) می‌باشند. نکته مهم و مورد نظر مقاله حاضر این است که در این میان محتوای شاهنامه فردوسی و نقش الگویی آن قابل توجه بوده؛ گویی میراث حکیم توس به مثابه ستونی محکم و مقاوم و روحیه‌بخش برای جامعه مصیبت‌زده ایران در این دوران پرآشوب عمل کرده است. گرچه در مورد نقش شاهنامه در میان توده‌های مردم این زمان همچون تمامی ابعاد دیگر زندگی اجتماعی آنان آگاهی چندانی نداریم، با این حال قراین و شواهد تاریخی کافی برای اثبات این مدعا در لابلای گزارش‌ها و آثار نویسندگان و ادبای یکی دو قرن پس از حمله مغول به ایران در اختیار داریم. نقش آفرینی شاهنامه تا آنجا پیش رفت که پس از چند دهه مورد توجه مغولان نیز قرار گرفت و آنها از سرودن منظومه‌های متعددی به تقلید از آن حمایت کردند. بررسی حاضر به چگونگی و تحلیل این نقش آفرینی می‌پردازد.

کلید واژه‌ها: شاهنامه فردوسی، هویت ایرانی، حمله مغول، تمدن ایرانی - اسلامی.